

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Förskollärarytbildning Utbildningsvetenskap
HT 2017

Undervisning i förskolan

**- en kvalitativ studie om pedagogers
uppfattningar av undervisningsbegreppet**

Johanna Hagström och Johanna Hörnquist

Sektionen för lärande och miljö

Författare

Johanna Hagström och Johanna Hörnquist

Titel

Undervisning i förskolan – en kvalitativ studie om pedagogers
uppfattningar av undervisningsbegreppet

Handledare

Ingela Friberg

Examinator

Marie Fridberg

Abstract

Denna studie har som syfte att undersöka hur pedagoger i förskolan uppfattar undervisningsbegreppet. Via våra frågeställningar vill vi vidare ta reda på hur pedagogerna uppfattar undervisningsbegreppet i förhållande till sitt uppdrag formulerat i läroplanen och hur de tillämpas i den pedagogiska verksamheten. Vi har valt att genomföra en kvalitativ forskning med en fenomenografisk ansats då den gör det möjligt för oss att ta del av en variation olika uppfattningar. Utifrån ett kvalitativt frågeformulär kommer vi att samla in svar i textform som vi sedan analyserar och tolkar för att kunna urskilja en variation i resultatet. Vårt forskningsämne kommer att placeras in i ett redan existerande forskningsfält och centralt för vårt valda ämne är begrepp som samspel och kommunikation och därför tar vi fäste i utvecklingspedagogiken och Vygotskijs sociokulturella perspektiv. De båda perspektiven beskriver olika aspekter av utveckling och lärande, vilka är centrala i diskussionen kring undervisningsbegreppet. Resultatet visar att pedagogerna uppfattar undervisning som målstyrda processer där pedagoger och barn i samspel utvecklar ny kunskap. Vi kan dock urskilja en variation i det faktiska användandet av begreppet då en grupp pedagoger medvetet väljer att inte använda sig av eller tala om det. Vår slutsats är att det sker undervisning i förskolan trots att pedagoger väljer att inte ge uttryck och utrymme för begreppet.

Keywords: Undervisning, lek och lärande, utveckling, pedagog, läroplan och förskola.

Vi skulle vilja tacka vår handledare Ingela Friberg för hennes engagemang och värdefulla handledning. Den har givit oss betydelsefulla diskussioner som fört vårt arbete framåt. Slutligen vill vi tacka de pedagoger som tagit sig tid att delta i vår undersökning, utan er hade denna studie inte varit möjlig. / Johanna Hagström och Johanna Hörnquist 2017-10-17

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
2. Litteraturgenomgång	5
2.1 Begreppsdefinition	5
2.2 Förskolans styrdokument	5
2.3 Tidigare forskning	7
3. Teoretisk utgångspunkt	12
4. Metod	13
4.1 Urval och genomförande	13
4.2 Bearbetning av material	14
4.3 Forskningsetiska principer	15
4.4 Metoddiskussion	15
5. Resultat och analys	17
5.1 Undervisning i förskolan	17
5.2 Läroplanen som vägvisare för undervisning	18
5.3 Hur tillämpar pedagogerna sina uppfattningar i verksamheten?	19
5.4 Undervisningsbegreppets för- och nackdelar i relation till förskolan	20
6. Diskussion	21
6.1 Undervisning i förskolan	21
6.2 Läroplanen som vägvisare för undervisning	22
6.3 Hur tillämpar pedagogerna sina uppfattningar i verksamheten?	23
6.4 Undervisningsbegreppets för- och nackdelar i relation till förskolan	24
6.5 Sammanfattande diskussion	25
6.6 Framtida forskning	26
Referenslista	27
Bilaga	29

1. Inledning

I skolan undervisar man och i förskolan leker man. Utifrån våra erfarenheter är detta ett uttryck som cirkulerar runt om i vårt samhälle och som vi ofta möts av. Vår uppfattning är att många i vår omgivning kopplar undervisningsbegreppet till skolans verksamhet och som två framtida förskollärare anser vi att detta är ett aktuellt ämne som vi skulle vilja föra en diskussion kring. Genom att föra denna diskussion hoppas vi kunna utmana och utveckla tänkandet kring undervisning. Vår vision är att, för både egen och förskollärarprofessionens utveckling, kunna förena begreppen undervisning och lek och visa att det finns utrymme för båda i förskolan.

Den svenska förskolan är idag framskriven som en egen skolform av Skollagen (SFS 2010:800) vilket innebär att den omfattas och berörs av undervisningsbegreppet. Tolkningen av begreppet är omfattande och kan beskrivas som lärarstyrda processer som syftar till utveckling och lärande. Dessa begrepp ska, tillsammans med omsorg och lek, bilda helheten i förskolans undervisning (Skolverket, uå). Med förskolan som skolform följer även en tillhörande läroplan. Den skriver fram att det är förskollärarnas ansvar att erbjuda barnen en varierande verksamhet, vilken ska bidra till utveckling av barnens kunnande inom olika områden och i enlighet med läroplanens strävansmål (Doverborg, Pramling & Pramling Samuelsson, 2013). Trots att skollagen lyfter fram undervisningsbegreppet råder det en osäkerhet bland förskolans personal kring begreppets betydelse för verksamheten. Detta på grund av att begrepp som undervisning och utbildning inte skrivits fram i förskolans läroplan. Denna osäkerhet vill regeringen nu omvända genom att konkretisera begreppen i läroplanen, som väntas revideras i mars 2018 (Regeringskansliet, 2017). Enligt statistik från Skolverket (Skolinspektionen, 2016) är näst intill alla barn i Sverige inskrivna i en förskoleverksamhet och med hänsyn till detta anser vi att det är av vikt att skapa en fördjupad förståelse kring förskolans roll sett till undervisning och barns utveckling och lärande.

1.1 Syfte och frågeställning

Vår studie syftar till att undersöka hur pedagoger uppfattar undervisningsbegreppet. Vidare vill vi också ta reda på hur undervisning kan ta form i förskolan och därför lyder forskningsfrågorna; *hur uppfattar pedagogerna undervisningsbegreppet i förhållande till sitt uppdrag formulerat i läroplanen och hur beskriver pedagogerna att de tillämpar dessa uppfattningar i den pedagogiska verksamheten?*

2. Litteraturgenomgång

I detta kapitel kommer det ges en presentation av tidigare forskning, vilket innebär att vårt valda ämne flätas samman med redan existerande forskning. Centralt för vår forskning och dess ämne är begrepp som samspel och kommunikation och därför tar vi fäste i utvecklingspedagogiken och Vygotskijs sociokulturella perspektiv. De båda perspektiven beskriver olika aspekter av utveckling och lärande, vilka är centrala i diskussionen kring undervisningsbegreppet. Vi kommer även lyfta fram och belysa förskolans läroplan och dess betydelse för vårs studie, samt ge en kortfattad beskrivning av utvalda begrepp.

2.1 Begreppsdefinition

Undervisning: Är ett mångtydigt begrepp som för många är kopplat till skolan men som idag även berör förskolan. Nationalencyklopedin beskriver undervisning som *meddelande av kunskap*. Kopplat till förskolan syftar undervisningsbegreppet till utveckling och lärande och bör innefatta lek, lärande, fostran och omsorg för att tillsammans kunna bilda en meningsfull helhet (Jonsson, Williams & Pramling, 2017).

Lek och lärande: Leken utgör kärnan i förskolans verksamhet och kan ses utifrån olika perspektiv; den kan vara spontan och initierad av barn men den kan också vara styrd och initierad av vuxna. Genom lek kan barn lära om olika områden på ett lustfyllt sätt och om den vuxne är närvarande och erbjuder varierat material kan leken bli rik på lärtillfällen och ses som en metod för undervisning (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014; Skolverket, uå).

Pedagog: I denna studie syftar begreppet pedagog till personal som arbetar i den *pedagogiska verksamheten*. Hit hör förskollärare och barnskötare; yrken som använder sig av pedagogik för att främja utveckling och inläring hos barnet.

2.2 Förskolans styrdokument

Som framtida förskollärare upplever vi att det finns anledning att föra en diskussion kring undervisningen i förskolan. Detta på grund av att läroplanen för förskolan innefattar tydliga strävansmål, vilka är pedagogernas uppdrag att arbeta kring med förskolläraren som ytterst ansvarig. Läroplanen är för oss det dokument som guidar och leder pedagoger i deras arbete och oavsett vilka eller vilket begrepp som ligger i ens fokus behöver det alltid ske en

återkoppling till läroplanen och dess strävansmål. I denna del vill vi därför belysa den utveckling som skett i förskolan styrdokument med fokus på vårt syfte kring undervisning.

Den första läroplanen kom år 1998 och gavs ut av staten vilket gjorde att förskolan blev en del i utbildningssystemet tillsammans med skola och fritidshem. Avsikten med läroplanen för förskolan var att skapa en länk till de två andra utbildningssystemen för att bilda en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande (Skolinspektionen, 2016). År 2010 reviderades läroplanen och ändringarna trädde i kraft året efter och den mest betydande förändringen som skrevs fram var att förskolan blev en egen skolform enligt svensk skollag. Med förändringen följde att den *legitimerade förskolläraren*, med behörighet att undervisa, gavs det yttersta ansvaret för den pedagogiska verksamheten och undervisningen som nu skulle vara ämnesinriktad. Det blev då tydligare att förskollärarens uppdrag syftar till att främja barnets utveckling och lärande. Läroplanen reviderades ytterligare en gång år 2016 och denna gång förtydligades det hur övergångarna mellan utbildningssystemen skall gå till och förskoleklassen fick nu ett eget kapitel i Läroplanen för grundskolan. (Skolinspektionen, 2016).

Läroplanen för förskolan är det styrdokument som ger förskolechefen och förskolläraren riktlinjer för hur den pedagogiska verksamheten skall bedrivas. Under rubriken ”Utveckling och lärande” kan vi tydligt läsa att förskolans verksamhet ska präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran, lärande och lek tillsammans bildar en helhet, begrepp som även Skollagen använder för att beskriva undervisningsbegreppet (Skolverket, 2016; SFS 2010:800). Vidare kan vi läsa att förskolläraren skall ansvara för att barnen ges förutsättningar för utveckling och lärande genom att erbjuda dem ett varierat och ämnesinriktat innehåll, detta för att kunna möta strävansmålen i läroplanen, vilket skall göras på ett lustfyllt och meningsfullt sätt för barnen (Skolverket, 2016).

Trots förskollärarens tydligt framskrivna ansvar och arbetslagets gemensamma uppdrag råder en osäkerhet kring undervisningsbegreppet och dess innebörd för förskolans verksamhet. Genom att konkretisera begreppet i en ny läroplan är regeringens ambition att tydliggöra vad undervisning innebär för förskolan och hur det kan ta form i verksamheten. Regeringen och skolverket har inför detta arbete tagit hjälp av professorerna Sonja Sheridan och Pia Williams vid Göteborgs universitet, två forskare som kommer att ha stor betydelse för vår studie (Regeringskansliet, 2017).

2.3 Tidigare forskning

Begreppet undervisning kan beskrivas på olika vis utifrån olika kontexter och aspekter. Om en väljer att slå upp begreppet i nationalencyklopedin beskrivs undervisning som meddelande av kunskap. En sökning av synonymer till begreppet ger svar som; kunskapsförmedling, vägledning, uppfostran, instruktion och lektion. För att fläta samman begreppet med förskolans verksamhet beskriver Engdahl (2010) att undervisning kan ses som *medvetna handlingar i riktning mot ett mål* eftersom att det är sådana processer som existerar och pågår i förskolan. Samtidigt är hon som forskare medveten om att begreppets innebörd belastas från två olika sidor, en med fokus på skola och en med fokus på förskola. Arevik (2017) skriver i sin artikel fram en problematik med dessa två synsätt då han beskriver att det är ytterst aktuellt att förena både skola och förskola med undervisningsbegreppet. Engdahl (2010) beskriver att undervisning historiskt sett har handlat om katederundervisning med förmedlingsmetodik, vilket hon förklarar som att lärare lär ut och elever lär in. Synen på undervisning har dock utvecklats och läroplanerna lägger vikt på undervisning ur perspektiv som situerat och relationellt lärande. Engdahl (2010) menar att förskolan blev delaktig i erövrandet och utveckling av undervisningsbegreppet när förskolan blev en egen skolform år 2010. Detta erövrande ställer sig dock Arevik (2017) kritisk till då han menar att begreppet lyser med sin frånvaro i förskolans läroplan. Skollagen (SFS 2010:800) beskriver dock undervisning som lärarstyrda processer av lärare eller förskollärare som syftar till utveckling och lärande, en lag förskolan faktiskt omfattas av. Engdahl (2010) poängterar vikten av att förskolans verksamhet skall vara med och vidga synen på undervisning med förhoppning att även förskollärare börjar använda undervisningsbegreppet i sin verksamhet.

Trots att skollagen gjorde förskolan till egen skolform lyfts inte undervisningsbegreppet fram i dess läroplan vilket Arevik (2017) lyfter fram som kritik. Han beskriver att problematiken är att förskollärare inte känner sig trygga med att använda sig av begreppet, varken tillsammans med barnen eller i arbetslaget, eftersom att det inte lyfts fram en enda gång i läroplanen. Vidare förklara han att osäkerheten hos förskolans pedagoger grundar sig i att skolverket inte beskrivit begreppet utifrån förskolans specifika uppdrag vilket han menar måste göras. Han får stöd av Ingrid Pramling Samuelsson, professor i pedagogik, som uttrycker behovet av att förskollärare måste förstå att de redan undervisar och att begreppet måste få en framstående plats i läroplanen (Arevik, 2017). I Areviks (2017) artikel får vi också ta del av hans möte med en förskola som öppet talar om undervisning och det faktum att undervisningen är en stor

del av deras verksamhet. De menar att undervisningsbegreppet är en viktig aspekt i professionen då den tydliggör pedagogens roll, vilken handlar om undervisning och inte barnpassning. Gemensamt för Engdahl (2010) och Arevik (2017) är att undervisning idag sker i ett ömsesidigt samspel och att begreppet måste få en självklar plats i förskolan. För att kunna ge begreppet en självklar plats i förskolan måste pedagogerna vara öppna för en förändring och våga utmana sina föreställningar. Detta är också centralt i strävan efter att skola och förskola skall ses som en mötesplats. Vågar förskolans personal inte anta denna utmaning möts förskolan av motstånd vid nya bestämmelser (Dahlberg & Lenz Taguchi, 2015).

Ingrid Pramling Samuelsson är förespråkare för undervisningsbegreppets plats i förskolan och grundare till utvecklingspedagogiken, vars teori är att barn utvecklas och lär i samspel med andra människor och sin omgivning. För pedagoger innebär ett utvecklingspedagogiskt arbete att aktivt delta i barns erfarenhetsvärldar och på så vis försöka tolka deras olika uppfattningar. Pedagogens roll är att vara medveten och skapa lärsituationer i vilka barn kan utveckla sina kunskaper. För att barnen skall kunna utveckla sina kunskapar krävs det att mångfalden av barns uppfattningar blir synliga för det enskilda barnet men också för övriga i barngruppen. Detta kräver att pedagogen ser varje barn som en kompetent aktör med viktiga tankar och att kommunikationen kring deras tankar sker i både stor och liten barngrupp. Ett utvecklingspedagogiskt arbete kräver alltså att pedagogen ser till barns perspektiv för att kunna skapa ett meningsfullt lärande. Detta är inte bara grunden för utvecklingspedagogiken utan även dess mål. (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000; Mårdsjö Olsson, 2012; Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Dessutom redogör författarna för vikten av att barn ingår i ett kollektivt samspel där deras kommunikation med varandra bidrar till att de skapar och konstruerar ny kunskap. Barnen kan vara engagerade på olika sett i ett samspel och likväl skapa motivation för kamraterna i barngruppen. Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) menar att det är meningsfullt för barn att göra saker tillsammans och att detta samspel är förutsättningen för utveckling och lärande. Vidare blir lärandet än mer meningsfullt genom att pedagogerna utgår från barnens föreställningar när de planerar verksamheten och dess aktiviteter. Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) slår fast vid att ett utvecklingspedagogiskt arbete beskriver och utgör grunden för undervisningsbegreppets innebörd i förskolans verksamhet. De menar att styrkorna med förskolans undervisning är att barns erfarenheter och uppfattningar tas tillvara på, vilket bidrar till ett meningsfullt lärande. Vidare beskriver de att undervisning och lärande ingår i en relation, i vilken undervisning stärker alla former av lärande.

Utvecklingspedagogikens mål är att skapa meningsfullt lärande genom att utgå från barns perspektiv och detta menar vi kräver sällskap av en förståelse och kunskap för Vygotskijs sociokulturella perspektiv. Ovan talar vi om lärande genom *samspel* vilket också, enligt Vygotskij, kan ses som lärande genom *interaktion* (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000; Jakobsson, 2012; Strandberg, 2014). De båda begreppen syftar till delaktighet genom att tänka, tala och vara fysiskt aktiv. Interaktionen i det sociokulturella perspektivet kännetecknas också av att en mer kunnig individ handleder och stöttar den lärande i att utvecklas genom att utmana honom/henne i den proximala utvecklingszonen. Lärandet i en sådan zon innebär att utmana den lärande i dess närmsta utvecklingsområde. Vidare förklarar författarna att ”en mer kunnig individ” kan vara en person i barnets omgivning och kultur, så som familj, kamrater och pedagoger (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000; Jakobsson, 2012; Strandberg, 2014).

Den sociala interaktion är, enligt Vygotskij, drivkraften för barns utveckling och lärande vilket ger språket en betydelsefull roll. Samtalet och kommunikationen är alltså aspekter som är avgörande för att en utveckling skall kunna ske (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) beskriver språket som en kollektiv produkt vilken människan kommunicerar genom och på så vis utvecklar en förståelse för omvärlden. Unikt för det sociokulturella perspektivet är att språket och tänkande hör samman eftersom språket kontrollerar tänkandet. Genom språket kan alltså pedagoger nå barns tankar och på så vis inta deras perspektiv vilket är förutsättningen för att kunna utveckla barns lärande. Strandberg (2014) kopplar i sitt verk samman det sociokulturella perspektivet med läroplanen för förskolan. Han betonar att lärande och undervisning är samma sak och vill med denna tolkning berika undervisningsbegreppet. Genom att sätta likhetstecken mellan undervisningsbegreppet och lärande får undervisning en större och mer betydelsefull plats i förskolan.

Sandberg och Ärlemalm-Hagsér (2011) skriver i sin avhandling fram att den svenska förskolan är en verksamhet som vilar på en demokratisk grund. Denna princip skall genomsyra den omsorg och undervisning som barnen får möta i förskolan där utveckling och lärande går hand i hand. I förskolan ses barnen som kompetenta och aktiva individer med erfarenheter, kunskaper och förmågor och dessa skall vara utgångspunkten för all den dagliga verksamheten. Vidare talar de om att lek och lärande tidigare var två separat aspekter inom

förskolan då leken inte kännetecknades av det faktum att barnen kunde lära och utvecklas i den. Idag har denna syn förändrats enormt och lek ses som en länk till lärande då de två begreppen är oskiljaktiga i förskolans pedagogik. Förståelsen för barns lärande är också något som förändrats över tid då förutsättningen för lärande tidigare sågs utifrån en mognadssyn där lärandet följde den biologiska utvecklingen. Idag anses förutsättningen för lärande vara kopplat till sociala och kulturella faktorer i relation till den enskilda individens erfarenhetsperspektiv (Mårdsjö Olsson, 2010). Innan lärandet sågs utifrån barnets erfarenhetsperspektiv var det Piagets tankar som var framträdande inom pedagogiken. Han försökte finna en logisk förklaring på hur det enskilda barnets lärande formades och menade att det enskilda barnet utvecklade kunskap utifrån sin egen biologiska mognad. Om Piaget försökte *förklara* barnets lärande försökte Vygotskij *tolka* det genom att studera barnets kultur och historia för att sedan kunna förstå barnets förmåga att utvecklas (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Idag genomsyras förskolans pedagogik av Vygotskijs sociokulturella perspektiv och hans syn på utveckling och lärande. Som ovan nämnt kännetecknas hans perspektiv av att lärande sker i samspel och interaktion.

Tillsammans med Vygotskijs rådande perspektiv inom förskolan ses leken som en central del i verksamheten. Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) redogör för lekens betydelse för barns lärande och menar att den skapar meningsfulla sammanhang för barnen. Barn är intresserade av sin omvärld och i leken försöker de att tolka och förstå sina erfarenheter. En närvarande och intresserad pedagog kan i dessa sammanhang göra leken till en uttalad lärsituation. Trots denna framskrivna syn på lek har den inte alltid varit självklar utan det är skett en utveckling även här. Mårdsjö Olsson (2010) talar om lek och lärande som två oskiljaktiga begrepp men Johansson och Pramling Samuelsson (2006) beskriver den utveckling som skett för lekens roll i förskolan. De beskriver att den lekorienterade förskoleverksamheten haft problem med att förena lek och lärande. Leken ansågs ha *en* specifik del av dagen som enbart skapades av barnen medan det ämnesinriktade innehållet skiljdes åt i en egen del, med styrning av pedagoger. De förklarar på så vis att utmaningen för förskolan var att koppla samman och relatera lek och lärande till läroplanens strävansmål. Med denna utmaning kom också en oro hos pedagoger i förskolans verksamhet som kretsade kring tanken att blanda skolans ämnesinriktade arbete med förskolans lekpedagogik. Detta synsätt har genom tiden blivit utmanad och idag genomsyras förskolan av *det livslånga lärandet*, ett perspektiv som förenar lek och lärande (Johansson & Pramling Samuelsson, 2006).

Det *livslånga lärandet* kan tolkas som en livslång process där lärande ständigt sker genom att delta i meningsfulla sammanhang. För barn blir leken en arena för utveckling och lärande, där kommunikation och interaktion är två betydelsefulla aspekter (Johansson & Pramling Samuelsson, 2006). Det livslånga lärandet kräver att barn utvecklar sin förmåga att kunna ta och förstå den andres perspektiv, vilket de tränar på i den lärande leken. I leken lär barn av varandra och utmanas av alla olikheter de möter, vilket gör det möjligt för dem att vidga sitt eget perspektiv. Förmågan att kunna ta någon annans perspektiv redogör även Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) för men utifrån pedagogens roll. De behöver planera verksamheten utifrån läroplanen samtidigt som de inte får frångå det faktum att barn är lekfulla individer, vilket kräver en pedagogik där lek och lärande möts i lekfulla och meningsfulla aktiviteter. För att dessa aktiviteter skall kunna ske krävs det således medvetna pedagoger med didaktisk kompetens, vilket kan innebära ett förhållningssätt där pedagoger inte sätter några gränser för vad som är möjligt sett till barns utveckling.

Det förhållningssätt som Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) förespråkar kan också ses utifrån Thulins (2015) teori om den *medforskande pedagogen*. En sådan pedagog ser till vikten av ömsesidig kommunikation och ger barnen makt över sitt lärande. Barns lärande utmanas i ett samspel där pedagogen är engagerad och fokuserar på processen och inte resultatet och på så vis inspireras barnen till att vara nyfikna och våga utforska. Thulin (2015) förklarar vikten av att pedagogen måste besitta kunskap inom det valde ämnesområdet för att kunna vara en medforskande pedagog och möta de frågor som uppstår i barnens lärprocesser. Ett medforskande förhållningssätt innebär ett arbete enligt läroplanen då den talar för att förskolans uppdrag är att ge barnen vägledning i deras utveckling av kunskaper och insikter (Skolverket, 2016). Detta uppdrag kan också ses som en beskrivning av vad undervisning i förskolan kan innebära. Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) menar att undervisning i förskolans verksamhet innebär att målmedvetet utmana barnen i deras utveckling av kunskaper. Betydande är att denna utmaning sker i en interaktion mellan pedagog och barn, i vilken vi skapar förutsättningar för utveckling genom lek och aktiviteter med hänsyn till läroplanens strävansmål.

3. Teoretisk utgångspunkt

Studiens teoretiska utgångspunkt tar sitt fäste i fenomenografin, en ansats som innebär att vi som forskare försöker beskriva och tolka människors olika uppfattningar av verkligheten. I relation till vår studie blir därför vårt fokus att studera hur fenomenet *undervisning* uppfattas av pedagoger i förskolan. Fenomenografin utvecklades av Ference Marton på 1970-talet som en forskningsansats inom pedagogik (Marton, 2000 & Kroksmark, 2007). Hans ansats syftar till att studera variationen av uppfattningar kring ett fenomen genom att ta del av motpartens perspektiv. *Variationen* i människors sätt att tänka, uppleva och uppfatta ett fenomen är fenomenografins största intresse och som fenomenografer i denna studie är vårt mål att beskriva denna variation. Genom att analysera olika människors uppfattningar kan vi tolka *hur* och *vad* de tänker kring ett fenomen och på så vis urskilja lik- och olikheter (Marton & Booth, 2000).

Fenomenografin är en metodologisk ansats som är framstående inom pedagogiken då den, som beskriven ovan, kan erbjuda en bred variation av människors uppfattningar och därmed möjliggöra utveckling genom reflektion (Marton & Booth, 2000; Kroksmark, 2007). Kroksmark (2007) redogör för att *uppfattningsbegreppet* är det mest centrala begreppet inom fenomenografin då det avser att bredda individens uppfattningar om dess omvärld och ge den innebörd genom reflektion. Vidare beskriver Dahlgren och Sjöström (2002) att fenomenografins ontologiska antagande är icke-dualistiskt, vilket innebär att det inte görs någon skillnad på uppfattningen och uppfattningens innehåll då objekt och subjekt är oskiljbara. Marton och Booth (2000) menar således att objekt och subjekt hänger samman på så vis att det existerar en verklighet men verklighetens betydelse varierar och utgörs av hur individen uppfattar den. Fenomenografins funktion i vår studie blir följaktligen att den utgör ramen för vår datainsamling. De olika uppfattningar vi kommer få ta del av utgör grunden för vårt resultat och genom diskussion och reflektion kan vi sedan utveckla ny kunskap kring det valde fenomenet. Marton och Booth (2000) beskriver denna funktion utifrån två perspektiv; första ordningens perspektiv och andra ordningens perspektiv. Det första perspektivet innebär att vi som forskare beskriver olika aspekter av fenomenet i vår studie, vilket gjorts i kapitlet 2. Det andra perspektivet innebär att vi som forskare, i en resultatdel, beskriver hur andra pedagoger uppfattar fenomenet.

4. Metod

Holme och Solvang (1997) beskriver att metodik är ett begrepp som syftar till den metod vi arbetar utifrån och metoden blir följaktligen redskapet som används för att lösa problemställningar och på så vis komma fram till och bidra med ny kunskap. Alla delar av studien som på något vis bidrar till den nya kunskapen är en metod men det innebär inte att alla metoder är lika hållbara och därför krävs ett tydligt och adekvat val av metod vilket kommer presenteras i denna del. Vi har valt att genomföra en kvalitativ forskning vars kärna är det holistiska perspektivet. Det innebär att se till helheten och undersöka hur världen framträder för någon annan. En kvalitativ forskning kännetecknas av en hermeneutisk tradition, där tolkning av text är centralt och i en kvalitativ undersökning fokuserar forskaren på att tolka och förstå någon annans perspektiv (Holme & Solvang, 1997; Denscombe, 2013). Den text vi kommer att tolka har samlats in med hjälp av ett kvalitativt frågeformulär. Den kvalitativa metoden valdes då en sådan undersökning kan ge oss en djupare förståelse av området vi valt att studera, vilket är väsentligt för vår forskning då den syftar till att utveckla förståelse för hur en specifik grupp människor uppfattar ett visst fenomen, i detta fall hur pedagoger i förskolan uppfattar undervisningsbegreppet.

4.1 Urval och genomförande

Metoderna i en studie styrs alltid av dess syfte och forskningsfråga och eftersom *urvalet* är en metod för att nå ny kunskap behöver det göras ett urval av respondenter som kan bidra med individuella berättelser kring området som skall studeras. För att nå dessa berättelser har vi valt att vända oss till pedagoger inom förskolan för att på så vis få användbara beskrivningar av deras uppfattningar kopplat till studiens syfte (Denscombe, 2013).

Inför denna forskning har vi valt att göra ett subjektivt urval inom yrkesverksamma pedagoger i förskolan. Det innebär att vi som forskare medvetet ”handplockat” respondenter som med stor sannolikhet kan bidra med värdefull data för denna forskning. Vi valde att vända oss till förskolor av olika karaktärer så som; stads- och landsbygd, mångkulturellt, småbarns- och storbarnsavdelningar och 8 pedagoger från dessa förskolor kommer delta i vår undersökning. Detta subjektiva urval tror vi kan förse oss med lämplig data kring vårt valde forskningsområde då de är yrkesverksamma inom den profession vi valt att forska kring. Med detta urval blir det troligt att vi kan samla in fullständiga och ärliga svar, vilka blir avgörande för studiens validitet. Genom att vända oss till denna utvalda grupp av pedagoger får vi tillförlitliga svar kopplat till forskningens syfte och studien kan då uppnå hög validitet.

Validitet handlar om att undersöka det vi avsett att undersöka, vilket i vårt fall blir pedagogers uppfattningar om undervisning (Denscombe, 2013).

För att kunna ta del av pedagogernas individuella uppfattningar har vi valt att framställa ett kvalitativt *frågeformulär* (se bilaga). Enligt Denscombe (2013) innebär ett sådant frågeformulär att respondenterna, med egna ord, svarar på öppna frågor och på så vis ges det utrymme och möjlighet för beskrivning av personliga uppfattningarna. Då vi valt att strukturera frågeformuläret utifrån en kvalitativ metod kommer respondenterna kunna svara på ett obegränsat textutrymme. En kvalitativ forskningsstudie syftar, som ovan nämnt, på att försöka tolka och förstå en annan människas perspektiv och genom detta formulär blir det möjligt för oss att genom text göra denna tolkning. Ett sådant textmöte gör det möjligt för oss att ta del av respondenternas enskilda ontologiska uppfattningar, alltså hur den specifika personen upplever sin värld (Denscombe, 2013). Vidare förklarar Denscombe (2013) begreppet *reliabilitet*, ett begrepp som handlar om hur forskningen mäts och om studien är korrekt gjord. Hög reliabilitet innebär att en annan forskare skall kunna genomföra vår undersökning och få samma resultat, vilket dock är svårt att uppnå i en kvalitativ studie som omfattar människor. Ytterligare en forskare skulle kunna använda vårt frågeformulär men svaren hade troligtvis varierat då formuläret frågar efter människors olika uppfattningar, vilka i sig kan komma att förändras. Studiens mätinstrument (frågeformuläret) anses därför *tillförlitligt* och om resultatet skulle förändras beror det på variation i mätobjektet (respondenterna) och inte i mätinstrumentet. För att testa mätinstrumentets tillförlitlighet valde vi att skicka ut ett pilotformulär. Detta gjorde det möjligt för oss att avgöra om en yrkesverksam pedagog förstod formulärets syfte och dess frågor och på så vis säkerställa att vi får svar på det vi frågar efter.

4.2 Bearbetning av material

Den textbaserade data vi fått tillgång till utifrån frågeformuläret har vi analyserat för att i texterna kunna finna gemensamma mönster/teman. Dessa teman har sedan kategoriserats under rubriker i resultatdelen och vidare diskuterats och analyserats i diskussionen utifrån syftet, med mål att få svar på vår frågeställning. (Denscombe, 2013). För att vi skulle kunna analysera resultatet har vi skrivit fram ett kapitel kring betydande litteratur och tidigare forskning. Den tidigare forskningen nådde vi genom att söka efter artiklar i databasen Summon som tillhör Högskolan i Kristianstad. Vi har använt oss av sökord som; undervisning, education, förskola, pedagog, lek, lärande och fenomenografi.

4.3 Forskningsetiska principer

Som forskare i denna studie är vi skyldiga att förhålla oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer och krav. Principerna och kravens syfte är att skapa normer för förhållandet mellan forskare och deltagare, samtidigt som det är riktlinjer för forskaren att förhålla sig till under sin studie (Vetenskapsrådet, 2002). Vi har informerat respondenterna om, och förklarat principer genom ett missivbrev. I detta brev beskrivs tydligt villkoren för deras deltagande och vad som är syftet med respondentens uppgift, detta för att det skall kunna avgöra om de vill delta med information i vår forskning.

Informationskravet innebär att forskningens syfte och övergripande tillvägagångssätt skall beskrivas för respondenten. Vidare skall också respondenten informeras om villkoren för deltagandet, vilket är frivilligt och medverkan kan avbrytas när som. *Samtyckeskravet* kan ses som en förlängning av informationskravet då den ytterligare beskriver det faktum att respondentens enbart själv bestämmer över sitt deltagande och sin medverkan. *Konfidentialitetskravet* syftar till respondenternas anonymitet och innebär att all persondata kommer behandlas konfidentiellt. Hand i hand med detta krav går *nyttjandekravet*, vilket handlar om att den insamlade informationen endast kommer användas för forskningsändamål. Med hänsyn till de forskningsetiska principerna har vi även valt att noggrant utforma frågorna i intervjuerna på ett sådant vis att ingen blir kränkt eller förödmjukad på grund av dem, detta enligt *individskyddskravet* (Vetenskapsrådet, 2002).

4.4 Metoddiskussion

Vår forskningsmetod erbjuder inte bara fördelar för studien och dess syfte utan vi behövde också överväga nackdelarna med den valda metoden då ingen av de båda aspekterna gick att bortse från. När metoden valdes analyserade vi de båda perspektiven (för- och nackdelar) av det valda tillvägagångssättet. För att kunna möta syftet med vår studie valde vi att framställa ett frågeformulär då vår förhoppning var att respondenterna skulle våga ge oss raka och ärliga svar på grund av den totala anonymitet som formuläret erbjöd. Denscombe (2013) beskriver dock att nackdelen med ett frågeformulär kan vara att respondenten inte fullt ut kan uttrycka sin egentliga åsikt på grund av för få eller för korta svarsalternativ och med detta i åtanke valde vi att ge respondenten obegränsat med svarsutrymme. Med detta utrymme hade vi förhoppningar om att det fanns goda förutsättningar för respondenterna att, med egna ord, uttrycka sina synpunkter och uppfattningar utan begränsat utrymme.

Ytterligare en nackdel med vår valda metod var att den inte gav oss möjlighet till att ställa följdfrågor till respondenterna om det skulle uppstå frågetecken i svaren. Med detta i beräkning valde vi att lägga stor vikt vid formuleringen av våra frågor för att få svar på det vi frågar efter. Vi har förtroende för att vår valda metod kommer kunna förse oss med användbart material som stämmer med studiens syfte. Förtroendet fick vi genom det faktum att vårt urval möjliggör tillgång av fullständiga svar då både forskare och respondenter använder sig av ett gemensamt yrkesspråk. Vi är dock medvetna om att studien inte ger en generell bild av alla uppfattningar som finns kring undervisningsbegreppet hos pedagoger i Sverige. Resultatet av denna undersökning inte är inte heller sann för all framtid då svaren grundar sig på respondenternas uppfattningar vid ett specifikt tillfälle. Med facit i hand blev inte Denscombes (2013) beskrivningar av möjliga nackdelar några hinder i vår forskning då respondenterna svarade utförligt och med ett väl skrivit och tydligt språk. Detta gjorde att vi aldrig kändes oss osäkra när vi skulle tolka respondenternas texter och där med var det okomplicerat att analysera och kategorisera ett resultat.

Som avslutning skulle vi vilja belysa fenomenografins betydelse för vår forskning. Fenomenografen som forskningsansats används inte som redskap för mätning eller statistik utan denna modell syftar till en humanistisk forskning där variationer av beskrivningar, tolkningar, uppfattningar och åsikter är centrala aspekter (Marton & Booth, 2000). Kopplat till vår forskning söker vi efter pedagogers olika uppfattningar och tolkningar av undervisningsbegreppet, det är alltså erfarenheterna av deras yrkesliv som är det centrala och inte mätning av deras kunskaper. Genom att utgå från en fenomenografisk forskningsansats får vi möjlighet att ta del av en *variation uppfattningar* som för dessa respondenter är verklighet och sanning. Marton och Booth (2000) beskriver även att forskare som använder sig av en fenomenografisk ansats skall försöka *rangordna* den insamlade datan och på så vis få syn på om det finns kvalitativa skillnader i svaren. När vi analyserade vårt resultat kunde vi inte rangordna de olika beskrivningskategorierna utifrån kvalitet och djup då vi inte fann någon kvalitativ skillnad i dem. Alla svar, kategorier och dess resultat gav oss en variation som vi anser vara av samma kvalitet och värde för denna studie och dess syfte.

5. Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi att presentera ett resultat under fyra stycken beskrivningskategorier. Marton och Booth (2000) beskriver att dessa kategorier används inom fenomenografin för att samla ihop och beskriva de utsagor som respondenterna gett, i detta fall genom ett frågeformulär (se bilaga). Under varje kategori kommer vi att beskriva olika uppfattningar av vårt valda fenomen, samt ge en kort analys av resultatet.

5.1 Undervisning i förskolan

Samspel – lärande - medforskande - lärprocesser och strävansmål är begrepp som respondenterna använde sig av för att beskriva sina uppfattningar av undervisningsbegreppet. Den insamlade datan visar att pedagogerna i förskolan anser att undervisning i förskolan *kan ske på olika sätt* och att fokus läggs vid att vara *en närvarande pedagog*. Respondenterna menar att det krävs en närvarande och medveten pedagog för att kunna möta och utmana barnen i lärprocesser. Hälften av respondenterna valde att beskriva förskolans undervisning utifrån ett *helhetsbegrepp*, vilket de beskriver som både spontana och planerade aktiviteter med fokus på omsorg, vardagssituationer, lek och ämnesinriktad aktivitet (exempelvis matematik, språk, musik och naturvetenskap). Flera av respondenterna upplever också att undervisningsbegreppet har en stor betydelse för förskolans yrkesroll och status. Samtidigt visar svaren i denna studie att ett fåtal av pedagogerna aktivt väljer att inte använda sig av undervisningsbegreppet i förskolan och arbetet med barnen med oro för att *”skolifiera”* förskolan. Respondenterna beskriver att de istället väljer att använda sig av begrepp som *lärande* och *målstyrda lärprocesser*. Alla är dock överens om att det sker undervisning i förskolan oavsett vilket begrepp som används.

I förskolan har vi många olika sätt att nå fram till de mål vi ska uppfylla, undervisning är processen, det sätt vi väljer för att barnen ska skaffa sig viss kunskap. – anonym pedagog

Vår tolkning är att alla pedagoger som deltagit i denna studie är väl medvetna om att förskolan är en arena för undervisning. Vi kan dock urskilja att en grupp pedagoger inte känner sig bekväma med att använda undervisningsbegreppet i förskolans verksamhet. Detta då de upplever att begreppet inte har en självklar plats i förskolan, vidare uttrycker de att begreppet kan göra förskolans verksamhet för lik skolans.

5.2 Läroplanen som vägvisare för undervisning

Analysen av den insamlade datan visar att samtliga respondenter ser förskolans läroplan som *vägvisare för sin undervisning*. De menar att läroplanen tydligt skriver fram vad verksamheten skall sträva efter och vad barnen skall erbjudas. Alla är också överens om att läroplanen *tydliggör läraruppdraget* genom dess framskrivna strävansmål vilka används som riktlinjer för undervisning. En respondent förklarar att den beskrivande texten mellan läroplanens rubriker kan ses som vägvisare för undervisning. Respondenten redogör för att läroplanen på ett fantastiskt sätt beskriver hur förskolan kan arbeta med undervisning och samtidigt möta barnens intressen. Respondenten får stöd från övriga deltagare, som alla beskriver att förskolan och dess personal har *mål att uppnå med sitt arbete*, vilket kräver en undervisande verksamhet. Dock visar svaren att det finns en variation av uppfattningar i det avseende att använda sig av undervisningsbegreppet. Ett anmärkningsvärt resultat är de svar som visar och beskriver hur pedagoger anser sig undervisa i förskolan men som väljer att inte tala om eller använda sig av begreppet.

I mitt läraruppdrag upplever jag kopplingar till undervisningsbegreppet även om jag inte använder begreppet undervisning särskilt ofta. Jag använder hellre ordet lärande och utveckling. Som pedagog är det mitt uppdrag att det sker ett lärande kring alla ”ämnen” vi har i förskolan. De flesta målen i läroplanen kan kopplas till undervisning på något sätt. –
anonym pedagog

När vi analyserar detta resultat blir vår tolkning att det förekommer en osäkerhet kring användandet av och samtalandet kring undervisningsbegreppet. Det skulle kunna vara en problematik i det faktum att alla pedagoger anser att de undervisar men att några av dem inte vågar tala om begreppet och dess egentliga innebörd med barn, föräldrar och arbetslag. Vidare tolkar vi undervisningsbegreppets frånvaro i läroplanen som ytterligare en problematik, vad hade det inneburit för undervisningsbegreppets plats i förskolan om dess innebörd hade förklarats där i? Hade det möjligtvis skapat ett gemensamt förhållningssätt hos pedagogerna i relation verksamhetens undervisning och dess betydelse för förskolan.

5.3 Hur tillämpar pedagogerna sina uppfattningar i verksamheten?

De svar vi fick ta del av visar att en majoritet av respondenterna upplever att *undervisning är allt som sker i förskolan*. De beskriver att undervisning äger rum i *planerade och spontana* sammanhang samt i *lek- rutin- och vardagssituationer*, vilket en pedagog valde att beskriva som en mångfacetterad undervisning. De gemensamma nämnarna i alla respondenters svar är begreppen; *intresse, samspel och närvarande*. Alla pedagogerna beskriver att barnens intressen skall vara utgångspunkten för undervisningen och den skall ske i ett samspel med en närvarande och medforskande pedagog. Genom att vara en medforskande pedagog menar respondenterna att de kan möta barnens intressen och på vis utmana och utveckla deras kunskaper, detta menar de kan ske i leken och i planerade aktiviteter initierade av vuxna. Respondenterna beskriver också att *ett tematiskt arbete är ett redskap för undervisning i förskolan*. Ett sådant arbete beskrivs som en förutsättning för undervisning då den skapar utrymme för alla barns olika intressen och utvecklingsområden. En respondent förklarar vikten av pedagogens förhållningssätt gentemot undervisningssituationer och beskriver att *samtal och frågor kan ses som verktyg för undervisning*. En annan uppfattning i denna kategori är den framskrivna önskan om att frigöras från vissa sysslor för att få mer tid till planering, vilket, enligt respondenterna, hade gett undervisningen större plats i förskolan.

Ja, jag och mina kollegor undervisar i vår pedagogiska verksamhet. Undervisning för mig är mångfacetterad, det kan vara att utmana barnen i samtal/dialog helt enkelt under en måltidssituation, eller att skapa en lärandemiljö som expanderar lärandet utifrån det vi ser barnen är intresserade av, både i samspel med kamrater och med oss pedagoger. Eller att ge en helt ny upplevelse av något barnet aldrig har mött tidigare. – anonym pedagog

Utifrån detta resultat skulle undervisning kunna ses som en process, vilken kan vara en spontan eller planerad situation i ett sammanhang där det sker ett uttalat lärande. Det handlar om att möta och samtala om det barnen uttrycker intresse för, för att på så vis kunna utveckla ny kunskap. Samtidigt kan en närvarande och engagerad pedagog planera och skapa lärsituationer genom att undervisa kring ett fenomen de anser att barnen behöver utveckla ytterligare kunskaper kring.

5.4 Undervisningsbegreppets för- och nackdelar i relation till förskolan

Studiens insamlade data visar att *alla* respondenter upplever *fördelar* med att förskolan omfattas av skollagens framskrivna undervisningsbegrepp. Anledningarna till dessa uppfattningar skiljer dock sig och vi kan urskilja tre olika mönster. Det första mönstret representeras av de respondenter som menar att undervisningsbegreppet *höjer statusen* på förskolan och dess yrke. En respondent beskriver att statusen medför att människor som arbetar utanför förskolan tydligare kan förstå förskolans livsviktiga uppdrag. Det andra mönstret omfattas av respondenterna som anser att fördelen med undervisningsbegreppet är att de som *pedagoger måste anta sitt uppdrag, tänka efter och våga utmana barnens lärande*. Det tredje mönstret utgörs av de uppfattningar som ser undervisningsbegreppet som ett *gemensamt redskap mellan de olika skolformerna*. Respondenterna menar att begreppet skapar tydliga riktlinjer för alla lärare inom professionen, vilket kan underlätta för barnet vid förflyttning till ny avdelning eller förskoleklass. Trots att alla respondenter valt att beskriva undervisningsbegreppet fördelar valde också ett fåtal av dem att lyfta fram vad som kan uppfattas som nackdelar. Brist på utbildning i begreppet ses som en nackdel då de menar att begreppets innebörd, för vissa, upplevs för stort och/eller relateras till skolan och katederundervisning.

Fördelar. Jag anser att barn vill och kan utmanas och att lärare ska våga anta utmaningen!

- anonym pedagog

Vår tolkning av resultatet är att det finns en önskan om att förskolan får en högre status i samhället. Enligt oss kan detta medföra ett behov av utbildning för att pedagoger skall kunna utveckla djupare och *gemensam* förståelse för begreppets innebörd, en innebörd som vidare appliceras i förskolans verksamhet. Kopplat till citatet ovan kan undervisning också innebära en process som utmanar alla parter i förskolan.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer vi att föra en diskussion kring de fyra beskrivningskategorierna och koppla samman den med litteraturen och forskningen som vi tidigare skrivit fram. Vi har valt att analysera och diskutera en kategori i taget och sedan avsluta med en sammanfattning, i vilken vi knyter ihop resultatet med studiens syfte och frågeställningar.

6.1 Undervisning i förskolan

I resultatet av frågeformuläret framkommer det att respondenterna är överens om att förskolan är en arena för undervisning och att den kan ske på många olika vis. De väljer att beskriva sina uppfattningar av undervisningsbegreppet med hjälp av; samspel, lärande, medforskande, lärprocesser och strävansmål. De beskriver att dessa begrepp är redskap för att uppnå de mål som åligger pedagogerna och de strävansmål som varje barn skall erbjudas en utveckling kring. Detta kopplar vi till Engdahl (2010) som redogör för att undervisning är *medvetna handlingar i riktning mot ett mål*, processer som dagligen pågår i förskolans verksamhet. I detta resultat framgår det att pedagogerna gärna ser undervisning ur ett helhetsbegrepp, vilket de beskriver som både spontana och planerade aktiviteter. Aktiviteterna kan utgöras av lek, omsorg, vardagssituationer och ämnesinriktad aktivitet. Pedagogernas beskrivning av helhetsbegreppet kan vi koppla samman med skollagens beskrivning av undervisningsbegreppets innebörd men vi kan också se dess relation till läroplanen för förskolan som ger en liknande beskrivning under rubriken ”Utveckling och lärande”. Trots denna gemensamma beskrivning blir det för oss, utifrån resultatet, tydligt att ett antal pedagoger undviker användningen av undervisningsbegreppet, både i samtal och arbete med barn, föräldrar och arbetslag. Vi upplever en problematik då skollagen och läroplanen kan uppfattas som två skilda öar i relation till undervisningsbegreppet då det saknas en framskriven länk mellan de två dokumenten, trots deras liknande beskrivningar. Skollagen förklarar undervisningsbegreppets innebörd på samma vis som läroplanen förklarar förskolans ”Utveckling och lärande” men ändå råder en osäkerhet i användandet av begreppet, vilken kan beror på att undervisningsbegreppet inte nämns i läroplanen. Vi är inte ensamma om att uppleva denna problematik då den även lyfts på regeringsnivå, vilka i skrivandets stund arbetar med en revidering av läroplanen, med förhoppning att ge undervisningsbegreppet en central plats i förskolan (Regeringskansliet, 2017).

6.2 Läroplanen som vägvisare för undervisning

Trots ovan framskrivna problematik visar studiens resultat att samtliga pedagoger ser förskolans läroplan som vägvisare för sin undervisning. Enligt pedagogerna bidrar läroplanen med tydliga riktlinjer för vad verksamheten skall sträva efter och vad barnen skall erbjudas. Dessa strävansmål har de tidigare använt för att beskriva sina uppfattningar av undervisningsbegreppet, en beskrivning som längre fram i formuläret ges som förklaring till *hur* de undervisar i verksamheten. Pedagogerna menar att läroplanens texter ger en tydlig beskrivning av *hur* undervisning kan ta form och vår tolkning är att pedagogerna, till en viss utsträckning, anser att de undervisar när de arbetar enligt läroplanen. Läroplanen för förskolan (2016) vägleder förskolans personal i att skapa en verksamhet som, på ett lust- och meningsfull sätt, skall erbjuda barnen möjlighet att utvecklas i lek, lärande och omsorg. Som forskare ser vi, liksom respondenterna, denna beskrivning som en grund för undervisning men vi anser att det behöver ske en utveckling i användandet av undervisningsbegreppet. Johansson och Pramling Samuelsson (2006) talar om det *livslånga lärandet*, vilket syftar på en livslång process där vi genom hela livet utvecklar ny kunskap. Enligt oss sker denna utveckling när barn och vuxna får vara delaktiga i undervisning. Kopplat till förskolan redogör Jonsson, Pramling Samuelsson och William (2017) att undervisning handlar om att målmedvetet utmana barnen, vilket i sin tur kräver en interaktion mellan barn och pedagog. I denna interaktion skapar vi förutsättningar för barns utveckling genom lek och aktiviteter med hänsyn till läroplanens strävansmål.

Ovan framskrivna syn på undervisning möts av ett anmärkningsvärt och påtagligt resultat då ett antal pedagoger beskriver att de anser sig undervisa i förskolan men helst inte talar om eller använder begreppet. Vår uppfattning är att pedagogerna hade kunnat använda sig av undervisningsbegreppet för att synliggöra barnens lärande för dem själva. I Areviks (2017) artikel beskrivs återigen problematiken med det faktum att förskolans pedagoger inte känner sig trygga med undervisningsbegreppet och dess innebörd, en problematik som Ingrid Pramling Samuelsson vill se en utveckling kring. I artikeln beskriver de båda att den reviderade läroplanen som väntas komma nästa år kan vara lösningen på osäkerheten. Skolinspektionen (2016) beskriver att avsikten med förskolans läroplan från början var att skapa en länk mellan de olika skolsystemen för att bilda en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande. Avsikten med en ny läroplan blir nu att arbeta fram en gemensam syn på undervisning som hela professionen finner trygghet i och vågar arbeta och samtala utifrån.

6.3 Hur tillämpar pedagogerna sina uppfattningar i verksamheten?

Utifrån resultatet blir det tydligt att alla pedagoger som deltagit i vår studie anser att undervisning kräver en närvarande och medforskande pedagog som utgår från barns perspektiv genom att möta deras erfarenheter och intressen. Denna uppfattning kan enligt oss starkt kopplas till ett utvecklingspedagogiskt arbete som enligt Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) innebär att som pedagog aktivt delta i barnens erfarenhetsvärldar. Liksom vi i denna studie använder oss av en fenomenografisk ansats för att tolka respondenternas olika uppfattningar blir utvecklingspedagogiken pedagogernas redskap för att tolka och inta barnens uppfattningar. Pedagogerna menar att förutsättningen för att kunna utmana och utveckla barnens kunskaper är att inta en medforskande roll, vilket vi anser fundamentalt i både lek och planerade aktiviteter styrda av vuxna. En respondents uppfattning som har fångat oss redogör för vikten av att, som pedagog, utveckla ett förhållningssätt gentemot undervisningssituationer som tar tillvara på samtal och frågor, vilka är redskap för ett kollektivt samspel. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) talar om detta samspel som grundläggande för kunskapande och vi ser detta som en länk till Vygotskijs tankar om språket. Han menar att vägen till barns tankar och uppfattningar går via det kollektiva språket, vilket vi menar nås genom det kollektiva samspelet och dess samtal.

Den medforskande pedagogen är ett begrepp vars innebörd vi vill vidga med vår föreställning om att pedagoger har ett uppdrag formulerat i förskolans läroplan, vilket handlar om ett pedagogiskt arbete kopplat till strävansmålen. För att möta dess strävansmål måste pedagogen initiera ämnesinriktat arbete tillsammans med barnen då det inte finns någon garanti på att vi når dit enbart utifrån barnens tankar och intressen. Denna föreställning kopplar vi till Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) som styrker att barn inte kan fråga efter sådant de inte vet någonting om. För att vända på föreställningen och ta utgångspunkt i barnperspektivet menar vi att det är av största vikt att pedagogerna i förskolan är intresserade av och tillmötesgående i barns lek. Genom att delta i de lekorienterade aktiviteterna kan leken bidra till en meningsfull lärsituation, vilket också är del av pedagogens uppdrag formulerat i läroplanen. Dessa föreställningar kan kopplas till ett förhållningssätt där undervisning ses som mångfacetterad, vilket respondenterna beskriver som utveckling och lärande genom lek-rutin- och vardagssituationer. I detta kollektiva samspel får barnen möta en pedagogisk verksamhet som vilar på en demokratisk grund (Sandberg & Ärlemalm-Hagsér, 2011).

6.4 Undervisningsbegreppets för- och nackdelar i relation till förskolan

Studiens frågeformulär ger oss ett resultat som visar att respondenterna, till största del, ser förskolans omfattning av undervisningsbegreppet som en fördel då den på en samhällelig nivå kan höja förskolans status. Detta framstår, utifrån svaren, som den främsta fördelen med skollagens framskrivna undervisningsbegrepp och de beskriver att statusen medför att omgivningen förstår förskolans livsviktiga uppdrag. Vi skulle vilja tala om undervisningsbegreppets fördel som statushöjande *inom ramen för förskolans verksamhet* och se till den kvalitét begreppet kan tillföra den dagliga verksamheten som barnen möts av. Det var endast en respondent som valde att beskriva detta som en fördel och bekräftade detta med förklaringen att barn vill utmanas och att pedagoger måste våga anta den utmaningen. Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) menar att en sådan utmaning kräver medvetna pedagoger med didaktisk kompetens, vilket kännetecknas av ett förhållningssätt där pedagogen inte ser några hinder för vad som är möjligt sett till barns utveckling och lärande, vilket vi menar skapar kvalitét för barnen i förskolan.

Vår tolkning utifrån respondenternas svar är att pedagogerna inte känner sig bekväma med begreppets innebörd och dess användning vilket gör det svårt att rikta fokus på undervisningsbegreppets främsta uppgift, att genom undervisning synliggöra barns utveckling och lärande i förskolan (Skolinspektionen, 2016). Att våga använda sig av undervisningsbegreppet blir således en process som utmanar alla parter i förskolan. Enligt oss kräver detta att alla pedagoger inom förskolan utvecklar en djupare och *gemensam* förståelse för begreppet. Först när förskolan och dess aktörer kommit dit kan de arbeta med att förändra samhällets syn på förskolans pedagogiska arbete. Respondenterna beskriver vidare att nackdelen med undervisningsbegreppet är rädslan för att ”skolifiera” förskolan och detta hoppas vi regeringen kan förändra med hjälp av en reviderad läroplan som skriver fram begreppets innebörd. Engdahl (2010) menar att denna rädsla uppstått då undervisningsbegreppet historiskt sett är kopplat till katederundervisning och denna syn behöver nu lämnas kvar i historien och uppdateras. Liksom Engdahl (2010) menar vi att förskolan aktivt behöver delta i erövrandet av begreppets nutida innebörd och vidga synen på undervisningsbegreppets betydelse för *förskolan*. Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) slår fast vid att förmedlingsmetodiken tillhör historien och idag talar vi istället om målmedvetna processer, så som lek och ämnesinriktade aktiviteter, i vilka barn och pedagoger interagerar och utvecklas tillsammans.

6.5 Sammanfattande diskussion

Syftet med vår forskning var att undersöka hur pedagoger i förskolan uppfattar undervisningsbegreppet, både övergripande och i relation till sitt uppdrag formulerat i läroplanen. Vidare ville vi också ta reda på hur dessa uppfattningar tillämpas i den pedagogiska verksamheten. Pedagogerna beskriver att det uppfattar undervisningsbegreppet som målstyrda processer där pedagoger och barn i samspel utvecklar ny kunskap. De tillämpar denna uppfattning genom att vara närvarande och medforskande pedagoger i både planerade och spontana aktiviteter så som; lek, rutin- och vardagssituationer och ämnes- och temainriktat arbeten. Ovan framskrivna aktiviteter och processer utgör enligt deltagande pedagoger och Skolverket (uå) helheten för förskolans undervisning och alla pedagoger i vår undersökning är överens om att undervisningen skall utgå från barnens erfarenheter och intressen. Dessa framskrivna uppfattningar gör att det finns goda förutsättningar för meningsfullt lärande i förskolan, en slutsats vi drar då Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) redogör för att samspelet är grundpelaren för barns utveckling och lärande.

Resultatet utifrån frågeformuläret visar även att pedagogerna upplever en koppling mellan undervisningsbegreppet och sitt uppdrag formulerat i läroplanen då de uppfattar den som vägvisare för undervisning. Vår tolkning är att en grupp pedagoger vågar tala om undervisning i förskolan då de tolkar att läroplanen skriver fram hur lärare i förskolan kan undervisa. Det blir dock tydligt att läroplanen behöver ge undervisningsbegreppet en självklar plats genom att konkret skriva fram dess innebörd för förskolan då det fortfarande råder en osäkerhet kring användandet av begreppet. Denna slutsats drar vi, då vi utifrån vårt resultat kan urskilja att det finns en grupp pedagoger som medvetet väljer att inte tala om förskolans verksamhet som undervisning då de upplever att begreppet är ”skolifierat”. Som eldsjälur för undervisningsbegreppets betydelse för förskolan önskar vi att det sker en utveckling i det erövrade som Engdahl (2010) talar om då förskolans pedagoger behöver förstå och bli medvetna om att undervisningen har en lika självklar plats i förskolans pedagogiska verksamhet som den har i skolans (Arevik, 2017). Jonsson, Pramling Samuelsson och Williams (2017) är övertygade om att styrkorna med förskolans undervisning är att barns erfarenheter och uppfattningar tas tillvara på, vilken pedagogerna i denna studie beskriver som en självklar aspekt för undervisning i förskolan. I framtiden handlar det om att förskolans

pedagoger måste våga utmana sig själva och sina föreställningar för att på så vis vidga förskolans utrymme för undervisning, då undervisning stärker alla former av lärande.

Efter att ha analyserat och diskuterat de fyra olika beskrivningskategorierna har vi nu fått en insikt i att förskolans pedagogik måste ge plats åt undervisningsbegreppet precis som den lekorienterade pedagogiken gav plats åt lärande. För en tid sen ansågs lek och lärande vara två skilda begrepp, vilka gavs separat tid i verksamheten, ett synsätt som sedan kom att utmanas med läroplanens strävansmål. Liksom det idag råder en osäkerhet i användandet av undervisningsbegreppet rådde det förr en osäkerhet hos förskolans pedagoger kring att förena lek och lärande då professionen var rädda för att ”skolifiera” förskolan med ämnesinriktade aktiviteter (Johansson & Pramling Samuelsson, 2006). Idag anser vi att förskolan står inför ytterligare en utmaning men denna gång handlar det om att förena undervisningsbegreppet med lek och lärande. Läroplanen utmanade förskolan att ge plats åt både lek och lärande och vår förhoppning är att den kommande läroplanen utmanar professionen på nytt genom att skriva fram undervisningsbegreppet. Mårdsjö Olsson (2010) beskriver att lek och lärande idag ses som självklara begrepp i förskolan och vår slutliga uppfattning är att verksamheten nu måste arbeta för att ge undervisningsbegreppet en självklar plats i. Vår framtidsvision är att förskolläraprofessionen talar om lek - lärande *och* undervisning som ett.

6.6 Framtida forskning

Vi står inför en tid med en ny läroplan och med det följer nya möjligheter för ytterligare forskning kring undervisningsbegreppet. När den reviderade läroplanen har varit i bruk under en tid kan det vara väsentligt att göra om studien för att se om användandet och förståelsen för undervisningsbegreppet har förändrats. Denna uppfattning kommer ur det faktum att vårt resultat visar att läroplanen idag fungerar som vägvisare för undervisningen i förskolan trots att den inte nämner begreppet. Om det sker en utveckling av användandet hade det varit av intresse undersöka om det är läroplanen som bidragit till denna utveckling och om inte, kan vi eller framtida forskare undersöka om det finns andra faktorer som påverkar undervisningsbegreppets centrala plats i förskolan. Denna tanke kommer ur det faktum att ett antal svar utifrån vårt frågeformulär visar att pedagogerna i förskolan önskar mer personalstyrka och ledningsresurser och färre administrativa uppgifter och mindre barngrupper, för att på så vis möjliggöra utrymme för planering och arbetslagsmöten. De menar att denna planeringstid då kan läggas på att diskutera en gemensam syn på pedagogiska aspekter så som undervisningsbegreppet och dess innebörd för förskolans verksamhet.

Referenslista

Böcker

Bengtsson, J. (1998). *Fenomenologiska utflykter: människa och vetenskap ur ett livsvärldsperspektiv*. Göteborg: Daidalos

Dahlberg, G. & Lenz, Taguchi, H. (2015). *Förskola och skola: om två skilda traditioner och om visionen om en mötesplats*. 2 uppl. Stockholm: Liber

Denscombe, M. (2013), *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2:8 uppl. Lund: Studentlitteratur

Doverborg, E., Pramling, N. & Pramling Samuelsson, I. (2013). *Att undervisa barn i förskolan*. Stockholm: Liber

Holme, I-M. & Solvang, B-K. (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur

Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur

Mårdsjö Olsson, A-C. (2010). *Att lära andra lära – medveten strategi för lärande i förskolan*. Stockholm: Liber

Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2014). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.

Thulin, S. (2015). *Göra naturvetenskap i förskolan – med fokus på kommunikation*. Stockholm : Liber

Williams, P. Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande*. Stockholm: Liber

Artiklar

Arevik, N. (2017). D som i Djursholm. *Lärarnas tidning*, 28(7), s.14-18.

Dahlgren, L-O. & Sjöström, B. (2002). Applying phenomenography in nursing research. *Journal of Advanced Nursing* Vol. 40 Nr.3 s.339-345

Engdahl, I. (2010). Förskolepedagogisk undervisning: Skollagen talar om undervisning. *Förskoletidningen*, 30(4), s.25-29.

Jakobsson, A. (2012). *Sociokulturella perspektiv på lärande och utveckling: lärande som begreppsmässig precisering och koordinering*. Pedagogisk forskning i Sverige 2012 Årg. 17 Nr. 3-4 s.152-170 ISSN 1401-6788

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/19096/1/gupea_2077_19096_1.pdf Hämtad:2017-09-17

Jonsson, A., Williams, P. & Pramling Samuelsson, I. (2017). Undervisningsbegreppet och dess innebörder uttryckta av förskolans lärare. *Forskning om undervisning och lärande* 2017:1 vol.5

Kling, L. (2017). Storsatsnings på ny läroplan. *Förskoletidningen*, Nr. 7 Årg. 17
<http://forskolan.se/storsatsning-pa-ny-laroplan/> Hämtad: 2017-09-21

Kroksmark, T. (2007). Fenomenografins didaktik. *Didaktisk Tidsskrift* Vol. 17 Nr. 2-3
<http://www.tomaskroksmark.se/Fenomenografiskdidaktik%202007.pdf> Hämtad: 2017-09-21

Sandberg, A. & Ärlemalm-Hagsér, E. (2011). *The Swedish National Curriculum: Play and learning with fundamental values in focus*. Australasian Journal of Early Childhood, Vol 36, Nr 1

Vetenskapsrådet (P). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad: 2017-05-24

Publikationer

Skolinspektionen (2016). *Förskolans pedagogiska uppdrag – om undervisning, lärande och förskollärares ansvar*.
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2011/forskolan-1/kvalgr-forsk-slutrapport.pdf> Hämtad: 2017-05-24

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2016. 2 uppl.*
Stockholm: Skolverket

Skolverket (u.å). *Naturvetenskaps- och tekniksatsningen - förskola*.
https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.214762!/forskoleddidaktik-med-fokus-pa-naturvetenskap-och-teknik.pdf Hämtad: 2017-05-05

Svensk författningssamling (SFS 2010:800). *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Regeringskansliet (2017). *Förskolans läroplan ses över*.
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/04/forskolans-laroplan-ses-over/>
Hämtad: 2017-09-21

Bilaga

Hej!

Vi heter Johanna Hagström och Johanna Hörnquist och är två förskollärostudenterna som nu läser den sjunde och sista terminen och med det följer ett examensarbete i utbildningsvetenskap. Vårt valda ämne är undervisningsbegreppet och vår studie syftar till att undersöka hur pedagoger uppfattar begreppet undervisning. Vidare vill vi ta reda på hur undervisning kan ta form i förskolan med hänsyn till förskollärarens framskrivna uppdrag utifrån läroplanen.

För att kunna genomföra vår studie har vi fördjupat oss i forskning och litteratur kring vårt valda ämne men för att fullfölja den och kunna dra nya slutsatser skulle vi behöva hjälp av er yrkesverksamma pedagoger. Genom att ni i textform svarar på ett *kvalitativt frågeformulär* kan vi som forskare få ta del av era individuella uppfattningar och synpunkter kring det valda ämnet. Ett sådant formulär innebär att vi som forskare har framställt frågor, i detta fall 6 stycken *öppna*, vilka ger dig utrymme och möjlighet att med egna ord formulera svar som uttrycker dina egna uppfattningar.

Som forskare är vi skyldiga att informera dig om de etiska forskningskraven vi följer med hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Det första kravet är att informera dig om vår studie vilket vi gjort ovan. Det andra kravet gäller ditt samtycke vilket innebär att ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst avbryta det. Vidare kommer ditt deltagande att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att du förblir anonym och dina svar kommer enbart användas i forskningsändamål för vår studie.

För att kunna nå ut till dig och dina kollegor inom förskolan har vi valt att använda oss av Google formulär, vilket är ett av redskapen som tjänsten Google Drive erbjuder. Ett Google formulär gör det möjligt för oss att skapa ett lättåtkomligt formulär som nås över internet; för att delta i vår undersökning tryck på länken nedan:

<https://goo.gl/forms/zxb66i5gov7dVd8k1>

Vi är väldigt tacksamma om svaren är oss tillhanda senast onsdagen den 20 september.

Har ni ytterligare frågor och funderingar kring ert deltagande eller formuläret kan ni kontakta oss på mailadresserna nedan:

Johanna.hagstrom0161@stud.hkr.se

Johanna.hornquist0097@stud.hkr.se

För kontakt med vår handledare:

Ingela.friberg@hkr.se

Tillsvare, stort tack på förhand för ert deltagande i vårt examensarbete!